

กว่า 20 ปี
ของการต่อสู้
เพื่อปกป้องผืนป่าและ
ชุมชน สิ่งที่สวยงามคือ
ชีวิตและทรัพยากร
กว่าสิ่งที่ได้รับ
กลับเป็นการต่ออายุ
สัมปทานอีก 10 ปี

- กนกพร ไชยศรีสกุล
กรุงเทพธุรกิจ

เสียงระเบิดหินยังดังก้องในโสตประสาทตลอด 25 ปีของการต่อสู้เพื่อคัดค้านการทำเหมืองแร่ ณ ภูเขาผก ผาจันทร์ไต้ ตำบลดงมะไฟ อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู ในนาม 'กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนเขาเหล่าใหญ่-ผาจันทร์ไต้' พวกเขาหวังเพียงความสงบสุขในชีวิตและสิทธิการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลมั่นคงยั่งยืน

2 ทศวรรษ...เหมือนหิน

โดยสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนเขาเหล่าใหญ่-ผาจันทร์ไต้ มีเขาหินปูนสวยงามสูง 260-300 เมตรจากระดับน้ำทะเล เป็นแหล่งต้นน้ำ มีความอุดมสมบูรณ์ของภูเขาหลายลูก อาทิ ภูเขาผก ผาจันทร์ไต้ ภูเขาผาโขง และผาน้ำลอด อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแก่งคอยและป่ากลาง เป็นต้นกำเนิดของลำห้วยปูน ลำห้วยสาวโฮ ลำห้วยคะนง เชื่อมโยงเป็นป่าผืนใหญ่ ที่ชาวบ้านใช้น้ำทำนา เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ที่ภูเขาผก ด้านทิศตะวันออก มีถ้ำพระ ถ้ำเสือ มีภาพเขียนสียุคก่อนประวัติศาสตร์ มีชิ้นส่วนพระพุทธรูปสมัยล้านช้าง พ.ศ.22-24 ชุมชนจึงสร้างสำนักสงฆ์ไว้ปฏิบัติธรรมที่ถ้ำเลี้ยงผา ถ้ำหินแตก ถ้ำน้ำลอด

โศกนาฏกรรม เหมือนหิน

ถ้าครีธณ กรมศิลปากรพบโบราณวัตถุขึ้นส่วนภาชนะดินเผา เครื่องถ้วยเขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ ระบุได้ว่าเป็นที่อยู่ของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ บางส่วนมีพื้นที่ทับซ้อนในเขตทำเหมืองหินปูน จุดเริ่มต้นเกิดขึ้นในปี 2536 บริษัทเอกชนยื่นขอสัมปทาน 'ภูเขาผก' เพื่อทำเหมืองหินอุตสาหกรรม แต่ชุมชนไม่เห็นด้วย รวมตัวกันคัดค้าน ปี 2537 บริษัทย้ายไปขอประทานบัตรทำเหมืองที่ 'ภูเขาผก' ชาวบ้านก็รวมตัวคัดค้านอีก ปี 2538 บุญรอด ต้วงโคตะ และ สนั่น สุวรรณ ถูกยิงเสียชีวิต, ปี 2541 ชาวบ้านยื่นหนังสือคัดค้านการขอสัมปทาน ขณะที่บริษัทเอกชนเดินหน้ารังวัดขอบเขตเหมืองไม่สนใจการคัดค้าน, ปี 2542 กำนันทองม้วน คำแจ่ม และ สม หอมพรมมา ถูกยิงเสียชีวิต, ปี 2543 อุตสาหกรรมจังหวัดหนองบัวลำภูอนุญาตให้ประทานบัตรเหมืองหินแก่บริษัทหินภูเขาผก 10 ปี (กันยายน 2543-กันยายน 2553), ปี 2544 ชาวบ้านประท้วงปิดถนนเส้นทางขนส่งเครื่องจักรกลของโรงงานเหมือง เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าสลายการชุมนุมจนชนเครื่องจักรกลเข้าสู่พื้นที่ได้ ชาวบ้านยื่นฟ้องศาลปกครองขอให้เพิกถอนประทานบัตรทำเหมืองหิน ทำให้แกนนำถูกจับกุมดำเนินคดี 12 คน ศาลตัดสินจำคุก 2 ราย

ปี 2547 ศาลปกครองชั้นต้นมีคำพิพากษาเพิกถอนคำขอประทานบัตร แต่ปี 2553 ศาลปกครองสูงสุดกลับ

คำพิพากษา คืบประทวนบัตรให้บริษัททำเหมืองหิน อายุประทานบัตรหมดลงพอดี บริษัทขอต่อใบอนุญาตเข้าทำเหมืองอีกครั้งปี 2553 และได้รับการต่อใบอนุญาตครั้งที่สอง (กันยายน 2553-กันยายน 2563), ปี 2555 ชาวบ้าน 78 รายยื่นฟ้องศาลปกครองอุดรธานี ให้มีคำพิพากษาเพิกถอนใบอนุญาตฯ, ปี 2558 ชาวบ้านได้รับพระราชทาน 'ธงพิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต' ตามโครงการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสป.) จากการอนุรักษ์ป่าไม้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง

ปี 2561 ศาลปกครองอุดรธานีมีคำพิพากษา (14 มีนาคม 2561) เพิกถอนหนังสืออนุญาตให้บริษัทเข้าทำประโยชน์ และเพิกถอนใบอนุญาตต่ออายุประทานบัตร ที่กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ (กพร.) ออกให้บริษัท มีผลตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา แต่บริษัทได้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลปกครองสูงสุดแล้วระเบิดภูเขา ทำเหมืองโรงโม่หินเรื่อยมา ล่าสุดปี 2562 บริษัทยื่นขอต่อใบอนุญาตทำเหมืองอีก 10 ปี ถ้าได้รับอนุญาตก็จะได้ทำเหมืองถึงปี 2573

หายน...ประทานบัตรภาค 2

การต่อสู้ของชาวบ้านที่นี่ มีทนายความแมกไซไซ ทองใบ ทองเปาด์ มาให้ความรู้เรื่องกฎหมายและสิทธิ ในปี 2536 การคัดค้านขอประทานบัตรครั้งแรก ปี 2542 ชาวบ้านถูกยิงตาย 2 คน

ชุมชนแห่งศพไปที่หนองบัวลำภู มีการต่อสู้รุนแรงจนเสียชีวิตอีก 2 คน ทุกวันนี้ยังจับใครไม่ได้ ช่วงต่อประธาณบัตรโรงไม้ครั้งที่สอง ชาวบ้านที่คัดค้านถูกจับ 12 คน ติดคุก 2 คน หนึ่งในนั้นบอกว่า ทนเห็นคนแก่ถูกขังไม่ได้ก็เลยอาสาติดคุกเสียเอง

“ผมขึ้นอาสาไปอยู่ในเรือนจำแทนพี่น้องเพราะว่าตลอดระยะเวลา 25 ปีที่ผ่านมา เราไม่เคยลดละ นำพาพี่น้องคัดค้านกันโดยตลอด แม้จะโดนกระทำหลายๆ อย่างคนที่โดนหมายจับทั้ง 12 ท่านนั้น ล้วนแต่คนที่มียายุแล้ว เป็นปราชญ์ชาวบ้านทั้งหมด สุดท้าย ผมกับนายสุภัทรเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ผมอยากให้พี่น้องหลานๆ ได้รู้ว่าเราไม่ได้ทรยศพื้นที่ของเรา เรารักผืนป่า เรารักธรรมชาติ เราภูมิใจที่เข้าไปอยู่ในเรือนจำ” **เอกชัย ศรีพธนา** พูดถึงเหตุผลของการตัดสินใจครั้งนั้น อาณาเขตของโรงไม้รุกคืบเข้ามาใกล้มากขึ้น สิ่งที่ยังบอกได้คือ ‘หลักหมุด’

“ถ้าเอาตามหลักหมุด พื้นที่เหมือง 175 ไร่ 3 งาน 65 ตารางวา ตรงหมุดที่ 8 ได้เข้าไปคือถ้ำน้ำลอดกับถ้ำเมืองบาดาล เราถึงได้รู้ว่ามันมาถึงนี้ การทำเหมืองส่งผลกระทบต่อมากมาย หนึ่งในแหล่งอาหารฝุ่นละออง สอง การสัญจรไปมา รถใหญ่วิ่งวันละ 20-30 เที่ยว สาม เสียขบวนเบ็ดสี ที่ทำกินเสียหาย เขาจะระเบิดเวลา 16.00-17.00 น. เปิดหวนเดือน 3 ครั้ง ถ้าไม่ออกไปเกิดอะไรขึ้นเขาไม่รับผิดชอบ คนที่อยู่ได้ก็อยู่ไป ที่ติดเขามืออยู่ 40 ครอบครัว ตอนนี้มีคนโดนคดี 2 ล้านบาท 9 คน คดีอยู่ในศาลปกครอง ระหว่างอุทธรณ์ ถ้าศาลตัดสินว่าสิ่งที่ชาวบ้านพูดเป็นเรื่องจริง 2 ล้านก็จบไป” **สมควรรีเยงโห่ง** ประธานกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนเขาเหล่าใหญ่-ผาจันโต กล่าวถึงสถานการณ์ และว่าการที่โรงไม้บอกว่าจะได้รับอนุญาตจาก ‘ประชาคม’ เป็นเรื่องปลอม

“มีการเอารายชื่อชาวบ้านที่เข้าประชุมไปอนุมัติการใช้พื้นที่ป่า ชาวบ้านรู้จักคัดค้านไปที่ผู้ว่า รัฐมนตรี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

‘ถ้ำศรีธน’ ที่มีหลักหมุดเขตประธาณบัตรปรกฏอยู่ (ภาพ : แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนลประเทศไทย)

บอกว่าเป็นหลักฐานปลอม มีการฟ้องศาล ศาลตัดสินให้สมชริก อบต.คนหนึ่ง กับชาวบ้านคนหนึ่งในคดีอาญาปลอมแปลงเอกสารให้รอลงอาญา หลังจากที่ศาลตัดสินแล้ว กระทรวงทรัพยากรฯ กรมป่าไม้

ก็ใช้หลักฐานเท็จนี้ไปอนุมัติการใช้พื้นที่ป่า พอชาวบ้านฟ้อง ศาลก็ยกฟ้องบอกว่าชาวบ้านไม่ใช่ผู้มีส่วนได้เสีย กระทรวงอุตสาหกรรมก็ใช้หลักฐานนี้ไปอนุมัติประธาณบัตรรอบนี้ (ที่กำลังระเบิดอยู่)

‘ภูเขาอวก’ ที่ถูกระเบิดทำลายกลายเป็นภูเขาสีขาว

ชาวบ้านก็สูดต่อจนศาลปกครองเพิกถอน
ประทานบัตรแต่ไม่คุ้มครองชั่วคราว
ยังมีกระเบิดอยู่ ณ วันนี้ เขากำลัง
สู้ให้ได้ครั้งที่สาม” **สุนี ไชยรส**
ผอ.ศูนย์ส่งเสริมความเสมอภาคและ
ความเป็นธรรม วิทยาลัยนวัตกรรม
ม.รังสิต กล่าวในงานเสวนา ‘20 ปีปัญหา
ประทานบัตรโรงโม่ผาฮวก-ผาจันได :
ทางออกก่อนการต่อประทานบัตรอีก
10 ปี’ โดย วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต และ แอมเนสตี้
อินเตอร์เนชันแนล ประเทศไทย ซึ่งการ
จะเข้ามาทำอะไรในพื้นที่ป่าจะต้องมีการ
ทำรายงานผลกระทบเรื่องสิ่งแวดล้อม
ก่อน

“การขอต่อใบอนุญาต ต้องมี
การทำ EIA ใหม่ ให้สอดคล้องกับสภาพ

สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน
รวมถึงรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ต้อง
ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ผลพิพาทศาล
ชั้นต้นผูกพันว่าใบอนุญาตเดิมไม่ชอบ
หนึ่งยังไม่ถูก จะมาต่อสองได้อย่างไร
การทำเหมืองมีการระเบิดไปทุกวัน
ทรัพยากรถูกทำลายไป ไม่อาจกลับคืน
มาได้ มติ อบต.ที่มีปัญหาทางจังหวัดทาง
อำเภอสั่งให้ระงับไว้แล้ว และในการ
ต่อครั้งนี้มีเพิ่มขึ้นมาจากเดิม 175 ไร่
เหมืองหินแล้วยังมีอีก 50 ไร่ เป็นพื้นที่
กองแร่ด้วย เราขอให้ศาลมีคำสั่งคุ้มครอง
ให้บริษัทเอกชนหยุดชั่วคราว แต่ศาล
ยังไม่ได้วินิจฉัย” **สุรัชย์ ตรงงาม** มูลนิธิ
นิติธรรมสิ่งแวดล้อม ที่ปรึกษาด้าน
กฎหมาย กล่าวเสริม

“การต่อประทานบัตรต้องมีรายงาน
สิ่งแวดล้อม คือการบอกพื้นที่รายละเอียด
การทำเหมือง ผลกระทบแล้วขอร้องเรียน
ของชาวบ้าน การฟื้นฟู ซึ่งรายงานการ
ประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA)
จะเป็นตัวบอกได้ว่าอนุญาตหรือไม่อนุญาต
โดยเฉพาะการทำเหมืองแร่ เหมืองหิน
โรงโม่หิน บริษัทต้องไปจ้างนักวิชาการ
มาศึกษาผลกระทบ แล้วต้องเปิดเวที
รับฟังความคิดเห็นว่าจะทำอะไรแบบไหน
พื้นที่องค์เห็นยังไง ความเห็นนี้จะถูก
นำไปให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม ให้นักวิชาการดูอีกที
ตั้งแต่ปี 43 มา ที่นี้ไม่เคยทำ
พอเหมืองทำงานแล้วก็ต้องทำ
รายงานผลกระทบว่า บริษัทมีมาตรการ

อย่างไรที่จะลดผลกระทบ ต้องทำรายงานติดตามการดำเนินงาน มีการติดตั้งที่วัดฝุ่นไว้ตรงไหนก็จุด มีค่าตัวเลขฝุ่น เกิน หรือไม่เกินเท่าไร แต่ที่นี่ไม่เคยมี มาตรฐาน 11 พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 บอกไว้ว่า ถ้าชุมชนมีความห่วงกังวลต่อโครงการหรือนโยบายสาธารณะใดๆ สามารถมีสิทธิร้องขอให้ประเมินผลกระทบด้านสุขภาพได้” **สมพร เพ็งคำ** ผู้อำนวยการ Community Health Impact Assessment (CHIA) กล่าวถึงทางออกของประชาชนที่พอจะทำได้

กบฏ...สัมปทานแหล่งแร่

จะเป็นไปได้หรือไม่ว่า จุดเริ่มต้นของปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากการประกาศแหล่งหินทำเหมืองทั่วประเทศในปี 2538 ว่ามี 318 แปลง (1 แล่น 4 หมื่นไร่) ปริมาณแร่หินสำรองในประเทศไทยมี 8000 ล้านเมตริกตัน ส่วนใหญ่อยู่ที่ภาคเหนือ 118 แปลง (45,000 ไร่) อันดับสองอยู่ที่ภาคอีสาน 43,000 ไร่ ปริมาณแร่มากที่สุดอยู่ที่ภาคกลาง สระบุรี ลพบุรี 3,200 ล้านตัน ภาคอีสานมีไม่ถึง 800 ล้านตัน

“หนองบัวลำภู มีการขอสัมปทานแหล่งแร่มากที่สุด 11 แปลง (1,500 ไร่) อยู่ที่ ภูผาชวก 300 ไร่ ผาชันไต่ 200 ไร่ เท่ากับ 500 ไร่ คือ 1 ใน 3 ของจังหวัดอยู่ที่นี้ เขาเลยมีความต้องการ แร่ที่ภูผาชวกมีประมาณ 20 ล้านเมตริกตัน ผาชันไต่ 7-8 ล้านเมตริกตัน แสดงว่าเหมืองจะไม่หยุดในปีหน้าแต่จะทำต่อไปจนหมดภูเขา ความขัดแย้งเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่เริ่มต้นขอสัมปทานจนถึงวันที่เรานั่งอยู่ตรงนี้ มีการสังหารแกนนำต่อสู้ถึง 4 คน ชาวบ้าน 1 ในนี้ติดคุก แต่ผู้ประกอบการยังทำเหมืองได้ทั้งๆ ที่ ระเบียบกรมป่าไม้ในการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติต้องมีหลักเกณฑ์ในการเข้าใช้พื้นที่ข้อ 8

วงเล็บ 5 ว่า ‘ต้องไม่มีปัญหาภัยกับราษฎรในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง และต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาตำบลหรืออบต.ในพื้นที่บ้านที่ตั้งอยู่’ แต่ผู้ประกอบการไปเอามติที่ อบต.ยกมือให้ผ่านมาใช้ ปัญหาความขัดแย้งกับราษฎรยังคงอยู่ มาจนทุกวันนี้ไม่ได้รับการแก้ไข ผมอยู่ที่นี้ตรงนี้มีหน่อไม้ได้กินทุกวัน ได้ปีละ 7,000 กิโลกรัม มีเห็ด ไซ้หมดแดง หนู สมุนไพร คำนวณได้ปีหนึ่ง 113 ล้านบาท

ข้อมูลคนทำเหมืองบอกว่าเขาได้ตลอดอายุโครงการ 4,800 ล้านบาท แล้วให้ภาคหลวง 194 ล้านบาท ขณะที่ชาวบ้านปีหนึ่งก็ได้ 113 ล้านบาทแล้ว นี่คือการค้ำค้ำของเขา กฎหมายแระยังบอกไว้ว่าห้ามทำเหมืองใน มาตรฐาน 17 วรรค 4 ว่า หนึ่งในพื้นที่สำคัญด้านโบราณคดี โบราณวัตถุ สอง พื้นที่แหล่งต้นน้ำ ป่าน้ำซับซึ่ม เราค้นพบถ้ำหินแตก ถ้ำเสียงผา ที่นั่นมีหมุดที่ 8 เขตประทานบัตร ปักอยู่ตรงนั้นเลย เหมืองก็ยังคงทำอยู่ คนเป็นประธานคืออุตสาหกรรมจังหวัด และหน่วยงานราชการ ผู้ประกอบการไม่เคยมาถามชาวบ้าน การมีส่วนร่วมไม่ได้เกิดขึ้นจริง ถ้าเกิดขึ้นจริงจะไม่เกิดความขัดแย้ง เกิดปัญหามาถึงทุกวันนี้ ชาวบ้านเดือดร้อนมา 25 ปีแล้ว ก่อนดำเนินการใดๆ ชุมชนต้องมีส่วนร่วม”

เดชา คำเบาเมือง นักวิชาการอิสระ ผู้อยู่ในพื้นที่แสดงความคิดเห็น

การได้มาซึ่งแร่อุตสาหกรรมแต่ต้องแลกกับการทำลายป่า มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ขณะที่รายได้ตกแก่เอกชนรายเดียวกับการจ่ายให้รัฐเพียงเล็กน้อย ไม่คำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ ...คุ้มกันหรือไม่ เป็นเรื่องที่ต้องฟังความเห็นประชาชนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบ สังคมจึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข